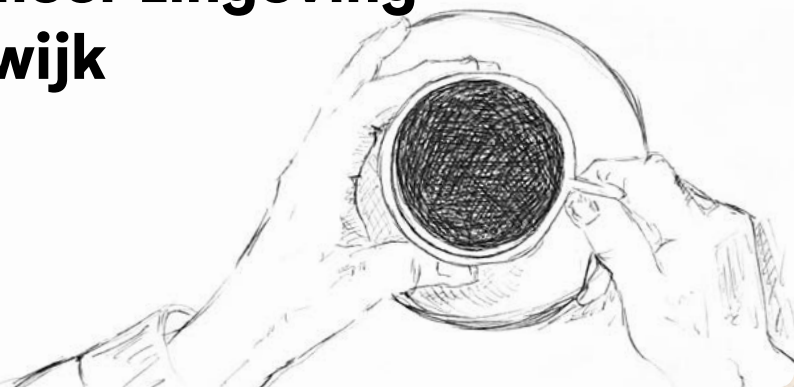

Een reisgids voor geestelijk verzorgers

**Samenwerken met
sociaal professionals
voor meer zingeving
in de wijk**

Uitgave: Hogeschool Windesheim, Zwolle, 2024

Tekst: Gili Yaron, Franka Bakker

Illustraties: Judith Mulder

Samenwerkingspartijen:

- + Centrum voor Levensvragen Overijssel
- + Hogeschool Windesheim Zwolle
- + Sterker Sociaal Werk Nijmegen

Deze reisgids is nummer twee van drie samenhangende kennisproducten: 1) De ZINGENDA, 2) Een reisgids voor geestelijk verzorgers, 3) Een reisgids voor sociaal professionals. Deze drie producten zijn bedoeld om de samenwerking tussen geestelijk verzorgers en sociaal professionals te versterken rond het thema ‘ondersteunen van zingeving in de wijk’. De producten zijn ontwikkeld door geestelijk verzorgers, welzijnswerkers en onderzoekers.

De ZINGENDA en twee reisgidsen komen voort uit de actieonderzoeken ZINSITIEF (2020–2022) en VIMP-ZINGENDA (2023–2024). In dit tweede project is de ZINGENDA 2022 doorontwikkeld tot de huidige versie. Beide actieonderzoeken zijn mogelijk gemaakt door ZonMw, vanuit het programma Zingeving en Geestelijke verzorging (projectnummers 10050011910002 en 10050042320004).

Op naar samenwerking tussen geestelijke verzorging en welzijnswerk

Sinds de subsidieregeling ‘Geestelijke verzorging thuis’ (2019) werken er meer geestelijk verzorgers in buurten, wijken en dorpen. In deze context heb je je als geestelijk verzorger te **verhouden tot partner-professionals** in zorg en welzijn*. Het proces van kennismaking en positionering kan een hele zoektocht zijn.

Een belangrijke uitdaging in deze zoektocht is het **vormgeven van de samenwerking tussen geestelijk verzorging thuis en welzijnswerk**. Welzijnswerkers zijn actief op straat, in de wijk, en achter de voordeur. Zij delen met geestelijk verzorgers een inbedding in en focus op de leefwereld van inwoners, met zingeving als integraal onderdeel. Maar er zijn ook verschillen tussen de twee beroepsgroepen.

Hoe geef je als geestelijk verzorger vorm aan de samenwerking met welzijnswerkers? Deze reisgids is bedoeld om je hierbij te ondersteunen, met een focus op het thema **zingeving**. De reisgids biedt **vijf wegwijzers** bij de zoektocht naar goede samenwerking.

Je kunt ze op **verschillende manieren inzetten**, bijvoorbeeld:

- + Om je een beeld te vormen van welzijnswerk
- + Als naslagwerk met basiskennis over samenwerken met welzijnswerkers
- + Voor tips & tricks over betere samenwerking

Hoe je de reisgids gebruikt is aan jou; dit is ook afhankelijk van je bagage en situatie. Om de samenwerking tussen geestelijk verzorgers en welzijnswerkers vorm te geven, kun je ook de **twee andere producten** gebruiken die bij deze reisgids horen. De ZINGENDA is een praktisch instrument om de samenwerking concreet vorm te geven. De reisgids voor sociaal professionals biedt hen wegwijzers in het land van geestelijk verzorging. De drie producten samen zijn **handzame en hulpmiddelen** om de samenwerking tussen de twee beroepsgroepen te versterken.

* In de wijk zijn allerlei sociaal professionals actief; in deze reisgids gebruiken we de verzamelnaam ‘welzijnswerkers’ om hen aan te duiden.

Wegwijzer 1: Bezin je op je startpunt

Voordat je als geestelijk verzorger een samenwerking met welzijnswerkers opstart, is het handig als je **een helder beeld** hebt van waar je aan begint.

Geestelijk verzorgers en welzijnswerkers hebben een **gedeelde oriëntatie**: ze willen het welbevinden van inwoners ondersteunen. Ook hebben de twee professies een gezamenlijke **basishouding**: beide treden de ander open tegemoet en putten hierbij uit de presentiebenadering. Het **thema zingeving** staat bovendien centraal in het beroepsprofiel van zowel welzijnswerkers als geestelijk verzorgers. Ten slotte **zien social workers steeds meer het belang van expliciet aandacht geven aan zingeving**.

De beroepsgroepen kunnen **elkaar goed aanvullen**. Welzijnswerkers richten zich met name op dagelijkse zingeving, geestelijk verzorgers juist op existentiële zingeving. De verhouding is overigens niet vrijblijvend; de **landelijke richtlijn 'Zingeving en spiritualiteit in de palliatieve fase'** geeft aan welke rol verschillende professionals hebben bij zinvragen.

Wat kun je elkaar bieden?

Welzijnswerkers kunnen...

- 1 Inwoners met complexe zinvragen doorverwijzen naar geestelijk verzorgers
- 2 Ingangen bieden voor activiteiten in de wijk rond specifieke zingevingsthema's, bijvoorbeeld gespreksgroepen voor mensen met dementie
- 3 Geestelijk verzorgers betrekken bij de samenwerkingen met andere professionals

Geestelijk verzorgers kunnen...

- 1 Welzijnswerkers ondersteunen bij complexe zingevingsproblematiek van inwoners via collegiale consultaties
- 2 Ondersteuning bieden bij professionele morele dilemma's, bijvoorbeeld via moreel beraad of interventie
- 3 Trainingen verzorgen voor zingevingsondersteuning aan welzijnswerkers en vrijwilligers

Toch zal samenwerking rond het thema zingeving niet vanzelf ontstaan. Er spelen hierbij **vijf barrières**:

- 1 Er is nog weinig verbinding tussen de twee beroepsgroepen; veel welzijnswerkers kennen de subsidieregeling geestelijke verzorging thuis niet en weten niet wat geestelijk verzorgers doen.
- 2 De overlap tussen de twee beroepsgroepen kan vragen oproepen over eigenheid en eigenaarschap.
- 3 Welzijnswerkers zijn sterk gericht op de basisbehoeften van inwoners (geldzaken, woonruimte). Hun focus op praktische oplossingen hierbij staat haaks op de open benadering van geestelijk verzorgers. Sommige welzijnswerkers zien zingeving behoeften ook als secundair—en beseffen niet dat bestaansonzekerheid juist zinvragen oproept.
- 4 Veel welzijnswerkers benaderen zingeving als een afgebakend domein, methodiek of product, terwijl het eerder gaat om een proces van betekenisverlening.
- 5 Welzijnswerkers vinden het vaak lastig om zinvragen te herkennen en passend te adresseren; het ontbreekt hen aan hermeneutische vaardigheden (beschouwend en duidend luisteren).

Zoek de verschillen

WELZIJNSWERKERS

Werken in teams, zijn geworteld in complexe organisaties, hebben diverse aandachtsgebieden en doelgroepen, staan middenin de wijk, werken met vrijwilligers en andere disciplines, leggen de focus op de gemeenschap, zoeken vaak naar oplossingen.

GEESTELIJK VERZORGERS

Werken meestal zelfstandig, zijn als ZZP'er aangesloten bij Centra voor Levensvragen, komen vooral bij mensen thuis, richten zich op individuen én groepen, adresseren vragen zonder oplossing.

Om de samenwerking vorm te geven is het zaak om **bij de start**:

- 1 Overeenkomsten te zoeken vanuit een gezamenlijke focus op het welbevinden van inwoners
- 2 Samen te verkennen wat geestelijk verzorgers en welzijnswerkers elkaar kunnen bieden
- 3 Onderlinge verschillen in focus, context en perspectief tussen de twee beroepen te bespreken

Wegwijzer 2: Breng welzijnsland in kaart

'Het sociaal domein' is een **verzamelnaam** voor alles wat gemeentes en maatschappelijke organisaties doen, om inwoners te ondersteunen op het gebied van werk en inkomen, participatie en zelfredzaamheid, zorg, jeugdhulp, en samenlevingsopbouw. Deze ondersteuning wordt ingekaderd en gefinancierd via drie wetten: de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, Participatiewet, en

Jeugdwet. Binnen het sociaal domein richt welzijnswerk zich op het opbouwen en versterken van gemeenschappen. Preventie is hierbij een sleutelwoord. Welzijnswerk wordt in elke gemeente net anders geregeld; breng daarom de sociale kaart van jouw regio in kaart. Denk hierbij niet alleen aan professionals, maar ook aan burgers (zoals lotgenotengroepen, maatjes/buddy's, en burgercollectieven).

Vormen van welzijnswerk

Welzijnswerk is erg divers; het gebeurt via buurtactiviteiten met en voor inwoners, aanwezigheid op straat, ontmoetingsplekken (buurthuizen, geheugencafés), en 'achter de voordeur' bij inwoners. Er zijn verschillende types welzijnswerkers, die meestal hbo-opgeleid zijn. Opbouwwerkers hebben een collectieve insteek; zij zetten in op democratisering, leefbaarheid, en veiligheid bij allerlei doelgroepen. Jongerenwerkers zijn op straat te vinden, schoolmaatschappelijk werkers in het

onderwijs. Maatschappelijk werkers bieden individuele hulpverlening. Ouderenwerkers richten zich op ouderen in de wijk. Daarnaast zijn er in sommige wijken ook buurtteams actief; deze kunnen ingebed zijn in welzijnsorganisaties maar dat is niet altijd het geval. Vrijwilligers zijn een belangrijke hulpbron bij activiteiten in de wijk; zij worden ondersteund door betaalde vrijwilligerscoördinatoren.

Welzijnswerkers gebruiken **verschillende methodes en interventies**. De **presentiebenadering** is belangrijk als basishouding in welzijnswerk. Een methode die veel gebruikt wordt is **motiverende gespreksvoering**. Veel welzijnsorganisaties werken ook met **Positieve Gezondheid** en **Asset based community development** (ABCD methode). Maar uiteindelijk werken welzijnswerkers niet graag met protocollen; net als geestelijk verzorgers koesteren zij hun vrijplaats en discretionaire ruimte.

Zingeving staat centraal in het beroepscompetentieprofiel sociaal werk; het is één van de zeven leefgebieden waar welzijnswerkers zich op richten. Bij Positieve Gezondheid is zingeving bovendien een belangrijke dimensie. De meeste welzijnswerkers zien dan ook het belang van zingeving. Binnen sommige organisaties is er expliciet aandacht voor dit thema; soms is er zelfs een medewerker die dit centraal stelt ('aandachtsvelder').

De realiteit is echter dat het **thema zingeving vooral impliciet** aan bod komt in welzijnswerk. Zingeving staat meestal niet in de opdrachtstelling vanuit gemeentes en wordt ook weinig uitgewerkt in de visie van organisaties. Er bestaan binnen welzijn weinig randvoorwaarden en systeempraktijken om gericht met zingeving aan de slag te gaan. En veel welzijnswerkers ervaren een hoge werkdruk. Dit alles maakt dat welzijnswerkers weinig inzetten op de ontwikkeling van hun competenties voor zingevingsondersteuning. Waarschijnlijk ben jij als geestelijk verzorger dus aanzet om werk te maken van meer aandacht voor zingeving in welzijnswerk.

Wegwijzer 3: Zoek aansluiting bij welzijnswerk

Om de samenwerking met welzijnswerkers vorm te geven, kun je als geestelijk verzorger het beste aansluiten bij wat er in welzijnswerk gebeurt. **Aansluiten biedt volop kansen** voor samenwerking, omdat welzijnswerkers al van alles doen rond alledaagse zingeving. Een goede start voor het aansluiten is: **vragen naar het dagelijkse werk van welzijnswerkers en de plek van zingeving hierin**. Zo ontdek je welke taal zij gebruiken voor zingeving, welke beelden zij hebben bij zingeving en geestelijke verzorging en waar jij kan instappen.

Als je **jouw rol** toelicht, helpt het als je expliciet aangeeft dat je het werk van welzijnswerkers niet overneemt en ook geen concurrent bent. Bereid een 'elevator pitch' voor over je diensten. Jij kunt vanuit de subsidieregeling extra ondersteuning bieden aan inwoners met zinvragen (individueel en collectief); dit vraagt weinig van betrokken welzijnswerkers. Ook kun je welzijnswerkers ondersteunen bij casussen waarin zinvragen een rol spelen. Aansluiten werkt goed als je je **lerend opstelt**. Verken samen met welzijnswerkers:

Wat hebben zij van jou nodig om in hun werk actief aandacht te kunnen besteden aan zingeving? Hoe kun jij op een laagdrempelige manier zingeving onder de aandacht brengen in de wijk? Wat moet jij weten over specifieke doelgroepen, zoals mensen met een licht verstandelijke beperking of migratieachtergrond?

Let op: Het is voor veel welzijnswerkers niet evident dat jouw benadering meerwaarde heeft. Aansluiten betekent dus dat je deze **meerwaarde overbrengt**. Alleen aangeven dat het draait om 'verdiepende gesprekken' is onvoldoende; welzijnswerkers vinden dat ze zelf al zulke gesprekken voeren. Taal speelt bij dit overbrengen een belangrijke rol. Het is de kunst om met kleine woorden en een praktische instelling de verbinding te zoeken. Abstract vakjargon of theoretische termen kunnen vervreemden. Maak zingeving concreet door een casus te bespreken of aan te sluiten bij termen en activiteiten van welzijnswerkers. Denk aan: eenzaamheid, bestaanszekerheid, rouw en verlies, een zinvolle dag, of bezielend werken.

Ten slotte is het handig om je aan te sluiten bij **verschillende niveau's in welzijnsorganisaties**: bestuur en beleid, **management** en de werkvloer. Het is belangrijk om bottom-up én top-down te werken. Veel welzijnswerkers zijn idealistisch, politiek bewust en eigenzinnig; het werkt dan niet als iets wordt opgelegd van hogerop. Tegelijkertijd vraagt duurzaam samenwerken om het meekrijgen van bestuur, beleid, en management. Je kunt hiervoor aansluiten bij ontwikkelingen op gemeentelijk- en Rijksniveau. En bij lokale overleggen zoals stadsdeelraden of gemeenteraden.

Wegwijzer 4: Werk outreachend

Om welzijnswerkers te bereiken kan je als geestelijk verzorger **outreachend werken**. Dit betekent: anderen opzoeken in hun context. Welzijnswerkers zijn te vinden in de wijk; zoek ze op een buurtcentrum of tijdens wijkactiviteiten. Zoals: koffieochtenden, eettafels, activiteiten voor specifieke doelgroepen.

Als je eenmaal warm contact hebt met partners in welzijn, kun je een kennismaking plannen en aanbieden om **samen activiteiten te organiseren**. Sluit hierbij aan op wat welzijnswerkers al doen. Bied bijvoorbeeld een workshop of lezing aan bij een burendag, participatie BBQ, of Wereld Alzheimer Dag. Of sluit aan bij preventieve huisbezoeken. Vervolgens kun je voorstellen om in het team of de organisatie activiteiten te verzorgen. Denk aan een lezing, intervisie rond zingevingsproblematiek, of moreel beraad. Je kunt ook vragen om aan te sluiten bij vakgroepspecifieke overleggen, of aanbieden om een gespreksgroep op te zetten in de wijk. Bespreek hoe je inwoners het beste kan wijzen op je diensten en vraag wat nodig is om activiteiten doorlopend te borgen. In de **Kennisbank van de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging** en de **ZINGENDA** staan allerlei werkvormen die geschikt

zijn voor welzijnswerk. Ten slotte draait outreachend werken vooral om **geduld en een lange adem**. Soms moet je steeds weer met mensen in gesprek voordat er iets van verbinding ontstaat. Je hebt hierbij ook te maken met personeelwisselingen waardoor je regelmatig opnieuw moet beginnen. In feite plant je voortdurend zaadjes, zonder dat je zeker weet wat en wanneer je kan oogsten. Ervaren geestelijk verzorgers vertellen dat voortdurend de aansluiting zoeken loont; soms komt maanden later een zaadje tot bloei. Het helpt om hierover te sparren met andere geestelijk verzorgers en de coördinator van je Centrum voor Levensvragen.

Wegwijzer 5: Ontwikkel je praktische vaardigheden

Een **praktische inslag** is onmisbaar bij het organiseren van activiteiten rond zingeving in welzijnswerk. Praktisch betekent: **stapsgewijs werken**. Denk aan doelen stellen, plannen, organiseren, en evalueren.

Plannen–doen–checken

Stapsgewijs werken hoeft niet ingewikkeld of krampachtig te zijn; in de kern gaat dit om:

- + PLANNEN:** alles wat hoort bij de voorbereiding van activiteiten. Denk aan: kiezen en uitwerken van activiteiten, nadenken over doel en doelgroep per activiteit, regelen van praktische zaken.
- + DOEN:** de activiteiten zelf, waarmee je zingeving op de agenda krijgt en houdt. Zoals: dialoogsessies, workshops, of strategische sessies.
- + CHECKEN:** alles wat hoort bij het monitoren en evalueren van activiteiten. Hiermee bepaal je de impact van activiteiten en wat er beter kan. En haal je argumenten om betrokkenen te overtuigen zingeving op de agenda zetten loont.

De ZINGENDA kan helpen om samen met welzijnswerkers een stapsgewijs **traject-op-maat** te ontwerpen voor meer aandacht voor zingeving in welzijnswerk.

Een praktische inslag betekent ook **afstemmen over wederzijdse verwachtingen**. Bespreek dus met je welzijnspartners jullie inzet, communicatie, en taakverdeling. **Praat ook over geld**. Dit kan lastig zijn, maar het onderwerp mijden geeft risico op frustraties. Als geestelijk verzorger wil je je goed informeren over de bekostiging van jouw uren. Je kunt activiteiten rond zingeving declareren als coaching-on-the-job, maar de kaders hiervoor verschillen per Centrum voor Levensvragen en er gelden vaak strikte voorwaarden. Sommige welzijnsorganisaties hebben budget om je uren (deels) te dekken, afkomstig uit bijvoorbeeld gemeenteprojecten. Ten slotte: onbetaalde acquisitie en netwerken horen bij **ondernemerschap**, maar het is goed om de balans hierin te bewaken. Om je te ontwikkelen op dit vlak kun je workshops over ondernemerschap, acquisitie en profilering volgen. Zie de workshop op www.palliaweb.nl of de scholing 'ondernemerschap voor geestelijk verzorgers' van de Rijksuniversiteit Groningen.

Meer weten?

De samenwerking tussen geestelijk verzorgers thuis en welzijnswerkers is nog pril. Dat is anders dan in de eerstelijns gezondheidszorg, waar er bijvoorbeeld steeds meer wordt samengewerkt bij de palliatieve zorg. Deze prilheid betekent dat er nog weinig kennis wordt gedeeld over wat werkt. Vanuit de Kenniswerkplaats Zingeving en Geestelijke Verzorging is onlangs het rapport 'Zonder zin geen welzijn' verschenen. Hier vind je een kennissynthese over de stand van zaken bij zingeving in welzijnswerk en een overzicht van bestaande interventies, samenwerkingsmogelijkheden en scholingen. Je kunt ook meer informatie vinden in 'Eindrapport ZINSITIEF; Sensitief voor zingeving in sociaal werk' van Hogeschool Windesheim.